

prof. dr hab. Andrzej Leon Sowa
em. prof. w Katedrze Historii Najnowszej
Instytutu Historii i Archiwistyki
Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków
e-mail: alsowa@poczta.fm

Kraków, 27 sierpnia 2018 r.

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr.
Andrzeja Marka Zawistowskiego.**

Dr Andrzej Marek Zawistowski (ur. 4 marca 1973 r.) jest absolwentem historii Uniwersytetu Warszawskiego. W 1998 r. obronił pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Garlickiego pracę magisterską pt. *Dwutygodnik „Przedpole” i jego krąg 1954-1955*. Następnie podjął pracę jako asystent w Katedrze Historii Gospodarczej i Społecznej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Tutaj w 2007 r. obronił pracę p.t. *Kombinat i małe miasto. Zambrowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego* i uchwałą Rady Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH otrzymał stopień doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. Promotorem pracy doktorskiej był prof. dr. hab. Janusz Kaliński. Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant, już na stanowisku adiunkta, do dzisiaj kontynuuje pracę w Katedrze Historii Gospodarczej i Społecznej SGH. W trakcie pracy na stanowisku asystenta i adiunkta uzyskał on bogate doświadczenia dydaktyczne. Prowadził na studiach stacjonarnych oraz podyplomowych różnorodne zajęcia: wykłady, ćwiczenia, konwersatoria, seminarium licencjackie. W dostępnej dokumentacji brak informacji, czy był promotorem lub recenzentem prac licencjackich. Ponadto dr Zawistowski prowadził zajęcia i prelekcje dla grup dzieci, młodzieży i dorosłych z różnych zagadnień związanych z historią XX wieku.

W 2004 r. Andrzej Zawistowski podjął pracę jako nauczyciel historii w Niepublicznym Liceum Ogólnokształcącym SGH nr 81, a od 2006 r. na ponad

10 lat związał się z Instytutem Pamięci Narodowej i pełnił tam w latach 2012-2016 odpowiedzialne i pracochłonne stanowisko dyrektora Biura Edukacji Publicznej. Myślę, że właśnie w pracy podjętej w IPN dr Zawistowski miał okazję wykazywać się umiejętnościami organizacyjnymi. Od 2017 r. jest kierownikiem Działu Historycznego Muzeum Powstania Warszawskiego.

Dorobek naukowy dr. Andrzeja Zawistowskiego po uzyskaniu stopnia doktora liczy ponad trzydzieści pozycji, w tym kilka zostało przygotowanych jako współautorskie. Wśród opublikowanych pozycji są dwie monografie (w tym tzw. dzieło główne), jedno książkowe wydawnictwo źródłowe, artykuły w czasopiśmie naukowych oraz pracach zbiorowych. W kilku z nich był współautorem. Habilitant zredagował jedną zwartą pozycją, a dwóch innych był współredaktorem.

Dr Zawistowski brał udział w licznych konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych. Kierował licznymi krajowymi projektami badawczymi lub nadzorował je jako dyrektor Biura Edukacji Publicznej IPN.

Publikacje naukowe dokumentują zainteresowania badawcze dr. Zawistowskiego. Dominuje w nich historia gospodarcza PRL oraz historia Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Pięć artykułów w całości weszło do pracy stanowiącej „osiągnięcie naukowe”, a cztery, dotyczące rozwoju przemysłu na terenie Białostoczczyzny, są wyraźnymi zapożyczeniami z pracy doktorskiej. W czterech innych omówiono problemy gospodarki PRL, kolejnych pięć dotyczy bardzo różnych aspektów historii Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie; pozostałe poświęcone są nieudanej próbie stworzenia w Wiznie elektrowni opartej na wydobyciu torfu, kawałom z okresu PRL dotyczącym spraw gospodarczych, drodze Polski do Unii Europejskiej oraz zbrodni katyńskiej w edukacji III RP.

W działalności Habilitanta znaczące miejsce zajmuje popularyzacja wiedzy historycznej. Z zamieszczonych tytułów tych publikacji, głównie artykułów prasowych, można wnioskować, że przeważająca ich część dotyczy

problemów związanych z zainteresowaniami naukowymi dr. Zawistowskiego, co powinno gwarantować ich odpowiedni poziom merytoryczny.

Z artykułów dr. Zawistowskiego szczególnie zainteresowały mnie trzy. Tekst *Polska Ludowa. Wzrost podporządkowany doktrynie politycznej*¹ stanowi zarys dziejów polityki gospodarczej całego okresu Polski Ludowej, z ukazaniem głównych zadań, jakie próbował realizować aparat gospodarczy państwa i powodów permanentnych niepowodzeń w uzyskaniu zamierzonych efektów. Jak większość tego typu tekstów, oparty jest on na literaturze przedmiotu. Chętnie podyskutowałbym z Autorem, co do trafności wiązania niektórych elementów „raportu otwarcia” tylko z okresem wojny i okupacji. Słusznie podkreślona została przez Autora tekstu aprioryczność przyjętej z polecenia władz komunistycznych liczby 6 milionów śmiertelnych polskich ofiar II wojny światowej, która ewidentnie jest znacznie zawyżona². Warto natomiast pamiętać, że m.in. także przed wojną brakowało osób z wykształceniem technicznym i inżynierskim, a gruźlica także wówczas stanowiła najgroźniejszą chorobę społeczną, najczęściej nieleczoną, stąd też wiązanie tych problemów (zresztą za literaturą przedmiotu) tylko z okresem wojny, która z pewnością je pogłębiła, jest uproszczeniem³. Jednak całość tekstu, jest przemyślana, interesująco skomponowana i wskazuje, że Habilitant dobrze sobie radzi także z tekstami syntetycznymi. Natomiast przykładem dobrego tekstu analitycznego jest artykuł *Kapitalizm albo śmierć? Ekonomiczne kulisy upadku władzy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w 1989 roku*⁴. Obejmuje on chronologicznie lata 1981-1989 i prezentuje ostatnią nieudaną próbę zreformowania gospodarki komunistycznej, rozpoczętą pod osłoną stanu wojennego. Stan wojenny w wyniku drastycznych podwyżek doprowadził w zasadzie jedynie do zmniejszenia „nawisu inflacyjnego”, natomiast większość

¹ *Polskie osiągnięcia gospodarcze. Perspektywa historyczna*, red. Janusz Kaliński, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 182-212.

² Tamże, s. 185, przyp. 7.

³ s. 185; s. 187.

⁴ *Krok ku wolności. Wybory czerwcowe 1989 i ich konsekwencje*, red. K. Białecki, S. Jankowiak, R. Reczek, Poznań 2015, s. 20-46.

innych szumnie zapowiadanych przerażeń strukturalnych pozostała na papierze. Późniejsze działania kolejnych ekip władzy w gruncie rzeczy coraz wyraźniej odwoływały się do elementów systemu kapitalistycznego. Tak więc także i ta próba zreformowania gospodarki z różnych przyczyn, scharakteryzowanych przez Autora, zakończyła się fiaskiem. Szczególnie interesujące są te elementy tekstu, które ukazują, jak przedstawiciele władzy coraz bardziej uświadamiali sobie, że istniejący system nakazowo-rozdzielczy jest niereformowalny. Ciekawą próbą zebrania w całość jednej z kategorii kawałów politycznych przynosi publikacja *Czy mamy już socjalizm czy będzie gorzej? Kawały polityczne na temat gospodarki PRL i warunków bytowych obywateli Polski Ludowej – próba antologii*⁵. W teksie tym zabrakło mi jednak przynajmniej próby podjęcia krytycznej analizy przywoływanych tekstów.

Wśród opublikowanych prac dr. Andrzeja Zawistowskiego na szczególną uwagę zasługują – moim zdaniem – dwie monografie. Podstawą jednej nich była praca na stopień doktora, drugą jest praca habilitacyjna. Pierwsza z tych pozycji to *Kombinat. Dzieje Zambrowskich Zakładów Przemysłu Bawełnianego – wielkiej inwestycji planu sześcioletniego*, Warszawa-Białystok 2009, ss. 414. Praca ta została oparta na szerokim spektrum materiałów archiwalnych, pochodzących z licznych archiwów centralnych oraz lokalnych. Imponujący jest także wykaz wykorzystanych pozycji drukowanych, zarówno o charakterze źródłowym, jak też literatury naukowej. Na tym tle pewien niedosyt stanowią źródła wywołane – relacje i wywiady, których pozyskano tylko kilka. Poza wstępem, zakończeniem, bibliografią, aneksem, indeksem osobowym, spisami tablic, map i wykresów, praca składa się z siedmiu zasadniczych rozdziałów. W rozdziale pierwszym ukazano historię regionu zambrowskiego do 1949 r., a więc przed rozpoczęciem budowania przemysłu na tym terenie. W okresie międzywojennym Zambrów, do kwietnia 1939 r. będący częścią województwa białostockiego (następnie warszawskiego), należał do tzw. ziem północnych II

⁵ *Gospodarka i społeczeństwo w czasach PRL-u (1944-1989*, red. E. Kościak i T. Głowiński, Wrocław 2007. s. 531-548. .

RP (województwa: białostockie, wileńskie, nowogrodzkie, poleskie i wołyńskie), stanowiących najbardziej zacofany pod względem ekonomicznym obszar ówczesnego państwa polskiego. Przed wojną na tym terenie bardzo silne były wpływy Stronnictwa Narodowego, co skutkowało nie tylko permanentnym konfliktem polsko-żydowskim, ale także prawie jawną wojną pomiędzy strukturami SN, wspieranymi przez miejscową hierarchię kościoła katolickiego, a terenowymi władzami państwowymi. Sprawy te zostały opisane w świetnym reportażu Józefa Mackiewicza, wydrukowanym w wileńskim „Słowie”⁶. W okresie wojny i w latach późniejszych dominowała tu konspiracja o proweniencji nacjonalistycznej (Narodowe Siły Zbrojne, Narodowe Zjednoczenie Wojskowe). Zniszczenia wojenne pogłębiły tylko stan zapóźnienia gospodarczego i cywilizacyjnego Białostoczczyzny i północnego Mazowsza, stąd zlokalizowanie na tym terenie dużych zakładów przemysłowych, było ze wszelkich miar uzasadnione. Natomiast kwestią dyskusyjną – na co dr Zawistowski zwraca uwagę – było to, czy nie powinny być to raczej zakłady przemysłu spożywczego, wykorzystujące naturalne zaplecze rolnicze regionu, a więc znacznie bardziej powiązane z miejscową społecznością niż kombinat bawełniany, choć on także nawiązywał do tradycji przemysłowych Białostoczczyzny. Ambitne plany rozbudowy przemysłu w województwie białostockim w ramach Planu Sześcioletniego, powody, dla których wytypowano takie, nie zaś inne rodzaje przemysłu, dlaczego z części zamierzonych budów zrezygnowano oraz jak przebiegał proces budowy kombinatu w Zambrowie Autor przedstawił w następnym rozdziale. W kolejnych rozdziałach dr Zawistowski w sposób kompetentny i wyczerpujący ukazał całokształt zagadnień związanych z funkcjonowaniem kombinatu zambrowskiego jako części ogólnopolskiego przemysłu bawełnianego, jego strukturę, zarządzanie, życie załogi, jej warunki bytowe i problemy. Bardzo

---

⁶ „Słowo” nr 125/1938, 9 maja, s. 6

ciekawy jest także rozdział dotyczący wzajemnych oddziaływań i związków tworzących się między załogą kombinatu a rdzenną społecznością Zambrowa.

Praca ta w środowisku historyków zajmujących się dziejami gospodarczymi i społecznymi PRL została dobrze przyjęta, jako poszerzenie dorobku historiografii dotyczącej dziejów przemysłu w Polsce Ludowej o opis i analizę funkcjonowania dużego zakładu pracy, umiejscowionego w terenach typowo rolniczych, o bardzo słabej infrastrukturze komunikacyjnej. Wiele ustaleń Autora – jeżeli potwierdzą się one również w monografiach dotyczących wielkich zakładów przemysłowych funkcjonujących w innych regionach – może także skorygować przyjęte w literaturze opinie, chociażby te o relacjach między administracją zakładową a organizacją partyjną czy o zakresie stosowania partyjnej nomenklatury w odniesieniu do różnych stanowisk pracy. Omawiana monografia świadczy także o tym, że Autor bardzo dobrze opanował warsztat naukowy historyka, umiejętnie konstruuje teksty rozdziałów, dokumentuje swoje tezy w profesjonalnie opracowanych przypisach.

Walory, o których mowa była powyżej, Andrzej Marek Zawistowski w jeszcze większym stopniu zaprezentował w kolejnej pozycji książkowej, w monografii *Bilety do sklepu. Handel Reglamentowany w PRL*, Warszawa 2017, ss. 544. Na wstępie chcę podkreślić, że recenzowaną monografię uważam za pracę wybitną, w sposób znaczący poszerzającą naszą wiedzę o funkcjonowaniu gospodarki Polski Ludowej. Stwierdzam, że całkowicie spełnia ona ustawowe warunki stawiane rozprawom habilitacyjnym. Niemniej jednak z punktu widzenia formalnego można wnosić pretensje do samego tytułu książki, w której ukazano chronologicznie cały powojenny okres 1944-1989, gdy tymczasem użyta tam nazwa państwa Polska Rzeczpospolita Ludowa wprowadzona została dopiero w roku 1952. Poza tą formalną uwagę nie mam zastrzeżeń ani do zaprezentowanej warstwy informacyjnej, ani do strony konstrukcyjnej czy warsztatowej książki. Została ona oparta na imponującym materiale źródłowym, pozyskanym w wyniku kwerendy przeprowadzonej w licznych archiwach,

uzupełnionym przez równie bogato wykorzystane publikowane źródła i literaturę naukową.

Konkluzja

Uważam, że dotychczasowy dorobek naukowy, dydaktyczny oraz organizacyjny, jak również „osiągnięcie naukowe” (rozprawa habilitacyjna) dr. Andrzeja Marka Zawistowskiego są zgodne z warunkami ustawy z 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wraz z późniejszymi zmianami, których spełnienia wymaga się od kandydatów starających się o uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego i składam wniosek o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Andrzej Zawistowski', written in a cursive style.